

HERBY, FLAGI, SZTANDARY
I INNE SYMBOLE JEDNOSTEK
SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

HERBY, FLAGI, SZTANDARY
I INNE SYMBOLE JEDNOSTEK
SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Redakcja Michał Ożóg

Żadna część tej pracy nie może być powielana i rozpowszechniana w jakiejkolwiek formie i w jakikolwiek sposób – elektroniczny, mechaniczny, włącznie z fotokopiowaniem – bez pisemnej zgody wydawcy.

ISBN 978–83–67169–41–7

Opracowanie graficzne i typograficzne, projekt okładki:

Eliza Wasilewska

Redakcja techniczna:

Jerzy Banasiuk

Korekta:

Bogumiła J. Mancewicz

Wydawca: Temida 2

© Copyright by Temida 2

Projekt realizowany przez Międzynarodowe Centrum Badań Finansów Publicznych
i Prawa Podatkowego

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu
Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa”
nr projektu NdS/551622/2022/2022 kwota dofinansowania 20 000 zł
całkowita wartość projektu 602 500 zł.

HERBY, FLAGI, SZTANDARY I INNE SYMBOLE JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Herby, flagi, sztandary i inne symbole stanowią jeden z podstawowych elementów identyfikacji jednostki samorządu terytorialnego. Mają one szczególne znaczenie w promocji wspólnoty samorządowej w otoczeniu społecznym. W wielowiekowej tradycji można wskazać liczne przykłady występowania herbów jednostek samorządu terytorialnego z wizerunkami patrona¹. Ich grafiki zostały zebrane w niniejszym albumie wraz z flagami, sztandarami i innymi symbolami wspólnot samorządowych. Celem podjętych działań jest nie tylko realizacja zadania projektowego², ale nade wszystko popularyzacja wiedzy o patronach jednostek samorządu terytorialnego w Polsce i ich znaczeniu w kulturze. Niniejsza publikacja ma charakter informacyjno-edukacyjny, aby ukazać aktualny obraz herbów jednostek samorządu terytorialnego z wizerunkami patronów oraz wskazać zasady ich opracowywania.

Warto dostrzec, że jedynie część wspólnot samorządowych posiada ustanowionego patrona w drodze odrębnej uchwały. Analiza herbów oraz dostępnych uchwał o patronacie wskazuje na występowanie dorozumianego patronatu w odniesieniu do 198 jednostek samorządu terytorialnego, a więc przyjmowanie patronatu danego świętego lub błogosławionego jedynie na podstawie jego występowania w herbie³. Nierzadko też to właśnie obecność wizerunku patrona w herbie staje się impulsem do formalnego wydania aktu w sprawie ustanowienia patrona⁴. Okoliczności te potwierdzają szczególne znaczenie herbów w funkcjonowaniu społeczności lokalnych i regionalnych.

Zagadnienie herbów gmin, powiatów i województw może stanowić przedmiot zainteresowania wielu dyscyplin naukowych. Jest to również wiodąca dziedzina heraldyki samorządowej⁵. Tytułowa problematyka może być też analizowana w perspektywie prawoznawstwa i w wybranych aspektach o niej wspomniano w ramach artykułu wprowadzającego⁶.

- 1 M. Adamczewski, *Funkcje użytkowe herbu miejskiego do końca XVIII wieku*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” 1999, t. IV (XV), s. 67 i n.
- 2 Zadanie dofinansowane ze środków Ministra Nauki w konkursie „Nauka dla Społeczeństwa” w kwocie 20 000 zł.
- 3 G. Maroń, *Prawne aspekty ustanawiania świętych i błogosławionych patronami jednostek samorządu terytorialnego*, Rzeszów 2021, s. 156.
- 4 M. Ożóg, *Ustanawianie osób świętych i błogosławionych Kościoła katolickiego patronami jednostek samorządu terytorialnego w świetle prawa polskiego*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2017, t. 9, s. 39–58.
- 5 Szerzej zob. J. Szymański, *Herb – znak samorządowej wspólnoty*, [w:] *Polskie tradycje samorządowe a heraldyka. Materiały sesji naukowej zorganizowanej w dniach 4 i 5 VI 1991 r. w Lublinie*, red. P. Dymmel, Lublin 1992, s. 91 i n.; P. Gołdyn, *Herb – znak samorządu i jego miejsce w historii politycznej Polski XX wieku*, red. G. Radomski, Toruń 2006; S. Kuczyński, *Konferencja naukowa „Heraldyka samorządowa – tradycja i współczesność”*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” 1996, nr 14, s. 18 – 19.
- 6 Szerzej zob. np.: M. Korbolewski, *Ochrona prawna herbu*, „Wspólnota” 2005, nr 24; T. Szewc, *Herby i inne oznaczenia odróżniające jednostek samorządu terytorialnego*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2015, nr 1, s. 92–106; R. Seweryn, *Herb gminy w orzecznictwie*, „Wspólnota” 2013, nr 1; J. Murzydło, *Symbole gminy, powiatu i województwa*, „Wspólnota” 2011, nr 24, s. 13–16.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku⁷ nie przewiduje wprost kompetencji do ustanawiania herbów, flag i innych symboli jednostek samorządu terytorialnego. Są to jednak kategorie zastane w wymiarze tradycji, która została w pewnym zakresie uwzględniona w ochronie samodzielności organizacyjnej jednostek samorządu terytorialnego. Granicę autonomii jednostek samorządu terytorialnego określają przepisy prawa obowiązującego, w tym zwłaszcza Konstytucji, określającej pozycję ustrojową polskiego modelu samorządu terytorialnego. Niezależnie od powyższych ustaleń warto dostrzec, że wizerunek patrona może przyczyniać się do wzmocnienia więzi społecznych i kulturowych, do których wprost nawiązuje art. 15 ust. 2 Konstytucji, nakazujących ich uwzględnienie przy tworzeniu jednostek samorządu terytorialnego. Wybór patrona może te więzi umocnić.

Kompetencja organów jednostek samorządu terytorialnego do ustalania własnych symboli znajduje swoje umocowanie w przepisach prawa niższego rzędu. Odpowiednie regulacje prawne zawarte są w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym⁸, ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym⁹ oraz ustawie z dnia 5 czerwca 1999 r. o samorządzie województwa¹⁰. Zgodnie z art. 18 ust. 2 ust. 2 pkt 13 u.s.g. do wyłącznej właściwości rady gminy należy podejmowanie uchwał w sprawie herbu gminy. Z kolei w art. 12 pkt 10 u.s.p. do wyłącznej właściwości rady powiatu należy wydawanie uchwał w sprawach herbu powiatu i flagi powiatu. Warto przy tym dostrzec, że szerszy zakres podmiotowy i przedmiotowy tej kompetencji wynika ze zmienionej treści art. 3 ust. 1 ustawy o odznakach i mundurach w nowelizacji z 1998 r.¹¹ Przepis art. 3 ust. 1 tej ustawy¹² dotyczy bowiem rad gmin, rad powiatów, a także sejmików województw. Na jego mocy organy stanowiącej jednostek samorządu terytorialnego są uprawnione do ustanawiania w drodze uchwały herbów, a także flag, emblematów, insygniów i innych symboli. Do tych innych symboli można zaliczyć np. sztandar, chorągiew czy banderę. Należy w tym miejscu podkreślić, że żadne z 16 województw nie posiada wizerunku patrona we własnym herbie.

Wszystkie herby i inne symbole jednostki samorządu terytorialnego muszą spełniać odpowiednie wymogi heraldyki oraz weksylologii¹³, oraz miejscowej tradycji. Odpowiednie przepisy prawne znajdują się też w u.o.m.

Wspomniane wymogi dotyczące tworzenia herbów weryfikuje minister właściwy do spraw administracji publicznej, który wydaje opinię do projektu symbolu jednostki samorządu terytorialnego w terminie 3 miesięcy od przedłożenia projektu. Opinia w tym zakresie wydawana jest przy wsparciu Komisji Heraldycznej jako organu opiniodawczego. Szczegółowa regulacja zawarta została w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lipca 1999 r. w sprawie Komisji Heraldycznej¹⁴. W skład Komisji Heraldycznej powoływane są osoby wyróżniające się wysokim poziomem wiedzy z zakresu heraldyki i weksylologii, reprezentantów organizacji, których statutowe cele działalności dotyczą heraldyki oraz weksylologii, a także przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego.

7 Dz.U. Nr 78, poz. 483, dalej: Konstytucja.

8 Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1465, dalej: u.s.g.

9 Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 107, dalej: u.s.p.

10 Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 566, dalej: u.s.w.

11 Art. 5 ustawy z dnia 29 grudnia 1998 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wdrożeniem reformy ustrojowej państwa (Dz.U. Nr 162 poz. 1126 ze zm.).

12 Ustawa z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 76), dalej u.o.m.

13 Jest to nauka pomocnicza historii badająca dzieje flag, bander, chorągwi i objaśniająca ich znaczenie.

14 Dz.U. z 2013 r. poz. 723.

Wspomniana Komisja Heraldyczna opracowała odrębne zasady dotyczące herbów gmin oraz herbów powiatów i województw. Warto poniżej przytoczyć ich pełną treść, w tym także w zakresie tworzenia flag, sztandarów i pieczęci jednostek samorządu terytorialnego.

Zasady tworzenia herbów, flag, sztandarów i pieczęci jednostek samorządu terytorialnego w Polsce

Sprawy związane ze stanowieniem symboli jednostek samorządu terytorialnego reguluje ustawa z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach (Dz.U. z 2016 r. poz. 38). Zgodnie z jej przepisami jednostki samorządu terytorialnego mają prawo do stanowienia (w drodze uchwały organu stanowiącego) własnych herbów, weksyliów (flaga, chorągiew, sztandar, flaga stolikowa, banner i in.), pieczęci, insygniów (łańcuch, laska, dzwonek i in.) oraz emblematów i innych symboli (np. oznaka radnego, statuetka, klucz).

Ponadto jednostki samorządu terytorialnego mają prawo do ustanawiania odznak honorowych. Symbole te stanowione muszą być zgodnie z zasadami heraldyki, weksylologii i miejscową tradycją historyczną. Pod tym pojęciem rozumieć należy także tradycję używania danych symboli w przeszłości.

Poza wymienionymi wyżej kryteriami ustawowymi Komisja Heraldyczna kieruje się ustaleniami Krakowskiego Kolokwium Heraldycznego, poświęconymi heraldyce samorządowej. Wzory symboli podlegają opinii ministra właściwego ds. administracji publicznej.

W związku z wymogami określonymi w ustawie projektant powinien kierować się ściśle ze sobą związanymi dwoma kryteriami: merytorycznym oraz historycznym¹⁵. Pierwsze kryterium oznacza potrzebę stosowania się do ogólnie przyjętych uniwersalnych zasad danej dziedziny. Drugim wyznacznikiem poprawności jest respektowanie zasad związanych z tworzeniem symboli właściwych lokalnej tradycji, wyrastającej z wielowiekowego obyczaju polskiego lub z cech właściwych regionalizmom.

Wymóg zgodności z miejscową tradycją historyczną oznacza, że przystępując do prac nad danym symbolem, władze samorządowe winny dysponować rzetelnie przeprowadzoną kwerendą historyczno-heraldyczną, obejmującą przynajmniej aktualny opublikowany stan badań¹⁶. W opracowaniu takim powinno odnieść się do takich elementów jak dawniej używane herby lub pieczęcie.

Jeśli brak jest starych herbów i pieczęci, się odnieść należy do takich elementów, jak: pierwotne znaczenie nazw miejscowych, stosunki własnościowe, ważne wydarzenia i osobistości związane z terytorium danej jednostki, miejscowy kult religijny, wezwania kościołów, zabytki kultury materialnej i duchowej itp.

Poza omówioną wyżej koniecznością odwołania się do tradycji historycznej poszczególne nowo tworzone symbole muszą odpowiadać niżej wskazanym kryteriom.

¹⁵ G. Maroń, Prawne aspekty..., s. 140.

¹⁶ Tamże.

HERB

„Poprawny herb odznacza się następującymi cechami:

- tarcza późnogotycka, zaokrąglona u dołu (tzw. hiszpańska). W uzasadnionych przypadkach inna poprawnie wykreślona tarcza. Tarcza ograniczona jednolitą, czarną linią konturową,
- w polskiej tradycji heraldycznej nie stosuje się podziałów tarczy, poza historycznie uzasadnioną praktyką stosowaną np. na ziemiach zachodnich i północnych,
- barwy stosowane w heraldyce to: dwa metale (złoto/żółta, srebro/biała) i cztery tynktury (czerwona, błękitna, zielona i czarna),
- zgodnie z zasadą alternacji nie kładzie się barwy na barwę, a metalu na metal – godło (znak w polu tarczy) winno charakteryzować umowność, właściwa antynaturalistyczna stylizacja heraldyczna. Nie stosuje się fotograficznych przedstawień postaci lub zabytków! Wszystkie godła powinny być obwiedzione czarną linią konturową jednakowej grubości, cieńszą niż kontur tarczy. Nie stosuje się cieniowania i innych zabiegów służących do uplastycznienia godeł!,
- godło powinno dobrze wypełniać pole tarczy. Właściwa jest redukcja symboliki do jak najmniejszej liczby elementów,
- godło powinno odznaczać się własną autorską stylizacją,
- nie stosuje się elementów zewnętrznych, takich jak hełmy, labry, korona, korona murowa, trzymacze, nazwa jednostki samorządowej, dewiza. Polska heraldyka samorządowa nie stosuje tzw. herbu wielkiego.

HERBY GMIN

Miasta i gminy wiejskie, które posiadają własne tradycje heraldyczne, posługują się niezmienionymi herbami historycznymi.

- W przypadku istnienia kilku herbów w dziejach gminy stosuje się herb najstarszy lub najdłużej związany z gminą albo ostatni pochodzący z okresu staropolskiego.
- W gminach wiejskich, noszących nazwę miasta, w którym znajduje się jej siedziba, używać można odniesień do herbu miejskiego, nie powinien być to jednak herb miasta.
- W regionach, w których nie ma jednoznacznie utrwalonej historycznej własności ziemskiej, herb nie może być sumą herbów szlacheckich kolejnych właścicieli.
- Własność królewska (królewszczyzna) w czasach historycznych nie uzasadnia umieszczenia w herbie korony.
- Herby nowo powstałych miast nie mogą zawierać symboli sugerujących dawność posiadanych praw miejskich sugerujących średniowieczne korzenie (np. mury z wieżami).

HERBY WOJEWÓDZTW I POWIATÓW

- Herby województw i powiatów powinny nawiązywać do historycznych herbów terytorialnych – dawnych ziem i województw.
- Nie można odwoływać się do herbów terytorialnych tworzonych przez władze zaborcze z lat 1772–1918.
- W nowo tworzonych herbach powiatów wskazane jest nawiązywanie do współczesnego herbu województwa lub historycznego herbu ziemskiego, możliwe jest też nawiązanie do herbu miasta – jego głównego ośrodka (niewłaściwe jest jednak wprowadzanie do herbów powiatów klasycznej symboliki miejskiej, np. przedstawień murów miejskich).
- Godło herbu szlacheckiego nie może być jedynym elementem współczesnego herbu powiatu. Herb powiatu nie może być sumą herbów poszczególnych miejscowości, należy stworzyć godło wspólne.

WEKSYLIA, FLAGA

- Zalecane są proporcje płata 5:8, jak we fladze państwowej. Zalecane jest wyprowadzenie barw flagi z barw herbu.
- Możliwe jest także zaprojektowanie flagi heraldycznej (godło na płacie o barwie pola tarczy herbowej).
- Na fladze stosuje się zasadę kontrastu (dwie podobne do siebie barwy – np. błękitna i zielona, lub biała i żółta – nie mogą ze sobą sąsiadować). Nie używa się dwóch odcieni tej samej barwy.

SZTANDAR

- Weksylium wykonywane w jednym egzemplarzu, składa się płata, drzewca i głowicy (grotu, zwieńczenia). Stroną prawą (główną) płata sztandaru jest strona na lewo od drzewca.
- Symbolika państwowa (herb, godło lub barwy) umieszczana jest na prawej stronie płata sztandaru.
- W przypadku umieszczenia na płacie sztandaru godła (sam Orzeł Biały wg wzoru ustawowego) winien on mieć wielkość 3/4 wysokości płata. Obok godła nie umieszcza się dewiz, można natomiast wkomponować motywy odnoszące się do zdobnictwa regionu, bordiury, wieńce laurowe itp. Nie umieszcza się na tej stronie herbów jednostek samorządowych.
- W przypadku użycia na prawej stronie płata herbu państwowego (Orzeł Biały na czerwonej tarczy), wg wzoru ustawowego, dopuszczalne jest umieszczenie dewiz; tarcza herbowa ma wtedy wysokość 1/3 lub 1/2 wysokości płata.
- Lewa strona płata zawiera herb jednostki samorządowej, jej nazwę; na tej stronie płata można umieszczać dewizy, daty, herby nadrzędnych jednostek samorządowych (pozytywnie zaopiniowane przez ministra właściwego ds. administracji publicznej) oraz inne symbole odnoszące się do tradycji regionu.

- Szarfa lub sznury sztandaru mogą mieć barwy państwowe, jednostki samorządowej lub barwę frędzli.
- Głowica sztandaru (grot, zwieńczenie) powinna nawiązywać do tradycji lokalnych, może to być element własnego herbu, może zawierać wizerunki godeł z herbu województwa lub nadrzędnej jednostki samorządowej. Nie umieszcza się w tym miejscu godła państwowego według obowiązującego wzoru ustawowego.

PIECZĘĆ

- W polu pieczęci można umieścić herb lub samo godło herbowe.
- Legenda (napis w otoku) może być: albo jednym łukiem, zaczynającym się równoramiennym krzyżykiem „na godz. 12.00”, albo dwoma łukami górnym i dolnym, rozdzielonym tzw. dywizorami – sześciopromiennymi heraldycznymi gwiazdkami ażurowymi.
- Litery legendy powinny harmonijnie wypełniać otok.
- Otok może być wydzielony linią ciągłą lub perełkową. Łańcuch i odznaki honorowe opisane zostały w odrębnych opracowaniach¹⁷.

Tworząc nowy wzór herbu, flagi czy sztandaru władze jednostki samorządu terytorialnego powinny opierać się na zobiektywizowanych kryteriach. Należy podzielić pogląd, aby w praktyce kierować się kryterium merytorycznym oraz historycznym¹⁸. Wątpliwe wydaje się, aby nadzór merytoryczny opierał się na „podstawie zasad etyki i sztuki heraldycznej, które są obce większości ludzi”¹⁹. Podzielić należy stanowisko, iż powinno się bazować wyłącznie na przesłankach ustawowych i nie ma powodu do nadawania pierwszeństwa poczuciu estetyki członkom Komisji Heraldycznej²⁰. Przede wszystkim warto uwzględnić, że herb staje się symbolem dla członków oznaczonej wspólnoty samorządowej i to oni powinni mieć możliwość stworzenia wizerunku herbu popieranego przez społeczność lokalną lub regionalną. Jeżeli w niektórych przypadkach wybory radnych nie spotykają się z aprobatą estetyczną członków Komisji Heraldycznej, to projekt nie powinien zostać niezaakceptowany jedynie z tego względu, jeśli spełnia jednak wymogi sztuki heraldycznej.

W praktyce prawniczej nie jest oczywiste, czy „opinia” ministra ma charakter wiążący i jej pozytywna treść stanowi warunek konieczny do wydania zgody. Należy przy tym wskazać, że w świetle orzecznictwa sądowoadministracyjnego przyjęto, że „opinia” ministra ma charakter wiążący, a więc wbrew rezultatowi płynącemu z wykładni literalnej

17 <https://www.gov.pl/web/mswia/zasady-tworzenia-herbow-flag-sztandarow-i-pieczeci-jednostek-samorzadu-terytorialnego-w-polsce>

18 G. Maroń, *Prawne aspekty...*, s. 142.

19 M. Wiszowaty, *Na straży heraldycznej poprawności. Organy władzy i organy doradczo-opiniotwórcze właściwe w sprawach heraldyki samorządowej w Polsce na tle innych krajów europejskich*, [w:] *Prawo naszych sąsiadów, t. 1, Konstytucyjne podstawy budowania i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce i na Ukrainie – dobre praktyki*, red. W. Skrzydło, W. Szapował, K. Eckhardt, P. Steciuk, Przemyśl – Rzeszów 2013, s. 349–350.

20 G. Maroń, *Prawne aspekty...*, s. 142.

przedmiotowego przepisu prawnego. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Poznaniu przyjął, że „wykładnia językowa art. 3 ust. 3 przedmiotowej ustawy nie pozwala w sposób jednoznaczny ustalić, czy wprowadzając wymóg uzyskania opinii właściwego ministra do sprawy administracji, ustawodawca miał na myśli wyłącznie poddanie projektu aktu procesowi opiniowania, czy może uwarunkował możliwość wprowadzenia znaku czy symbolu od obowiązku uzyskania opinii pozytywnej wskazanego ministra. Przy wykładni prawa nie należy jednakże ograniczać się do językowej wykładni jednego przepisu, lecz dla dekodowania normy prawnej należy częstokroć sięgać do szeregu przepisów, rozproszonych w danym akcie prawnym lub w kilku aktach prawnych (...)”²¹. Cztery lata później podobnie przyjął Wojewódzki Sąd Administracyjny w Kielcach, iż „utrwalona w orzecznictwie i doktrynie zasada pierwszeństwa wykładni językowej nie ma i nie może mieć charakteru bezwzględnego. W pewnych określonych sytuacjach można, a nawet należy od tej zasady odstąpić, dając prymat wykładni systemowej lub funkcjonalnej (...)”²².

Ustanawianie herbów może dotyczyć stworzenia pierwszego herbu w dziejach wspólnoty samorządowej, jak też zmiany istniejącego herbu, jeśli nie spełnia wymogów prawnych. Dla przykładu można wskazać sprawę z gminy Grębocice, w której wizerunek Madonny Grodowieckiej zastąpiono płaszczem św. Marcina w polu złotym²³.

W oparciu o przeprowadzone badania ustalono, w których wspólnotach lokalnych i regionalnych występuje wizerunek patrona. Są to:

gmina Annopol	gmina Brzeźnio	gmina Dubiecko
gmina Baborów	gmina Brzozów	gmina Duszniki-Zdrój
gmina Banie	gmina Ceglów	gmina Działdowo
gmina Barczewo	gmina Chelmeć	powiat działdowski
gmina Bardo	gmina powiat chrzanowski	gmina Dzierżoń
gmina Biała Podlaska	gmina Ciechanów	gmina Dzierżoniów
gmina Biecz	powiat ciechanowski	gmina Dzierżoniów (g.w.)
gmina Bielsk	gmina Czechowice-Dziedzice	powiat dzierżoniowski
gmina Biskupice	gmina Czemierniki	gmina Frombork
gmina Błędów	gmina Czernice Borowe	gmina Gać
gmina Bobowo	gmina Ćmielów	gmina Gawłuszowice
gmina Bojszowy	gmina Dolsk	gmina Gidle
gmina Brzeg Dolny	gmina Dominowo	gmina Gielniów
gmina Brześć Kujawski	gmina Drużbice	gmina Głogów

21 Zob. wyrok WSA w Poznaniu z dnia 29 listopada 2005 r., sygn. akt IV SA/Po 862/05.

22 Zob. wyrok WSA w Kielcach z dnia 17 września 2009 r., sygn. akt II SA/Ke 458/09.

23 Zob. <https://grebocice.com.pl/aktualnosci/nowy-herb-gminy-grebocice.html>.

gmina Głowno
gmina Głubczyce
gmina Goczałkowice-Zdrój
gmina Gorzyce
gmina Góra (dolnośląskie)
gmina Góra Świętej Małgorzaty
gmina Granowo
gmina Grębocice
gmina Grudziądz
gmina Gruta
gmina Grybów
gmina Iława
gmina Jakubów
gmina Janowo
gmina Janów Lubelski
gmina Jawor
gmina Jonkowo
gmina Józefów
gmina Juchnowiec Kościelny
gmina Kamień Pomorski
gmina Kamionka Wielka
gmina Karczmiska
gmina Kazimierz Biskupi
gmina Kijewo Królewskie
gmina Kiszkowo
gmina Kobiór
gmina Kocierzew Południowy
gmina Kodeń
gmina Kolno
powiat kolneński
gmina Komarów Osada
gmina Koneck
gmina Kostomłoty
gmina Krobia

gmina Krypno
gmina Kunice
powiat leżajski
gmina Lidzbark Warmiński (g.w.)
gmina Lipinki
gmina Lipnica Wielka
gmina Lubicz
gmina Lubawa
gmina Lubomierz
gmina Lubrza
gmina Luzino
gmina Łagów
gmina Łambinowice
gmina Łańcut
powiat łańcucki
gmina Łasin
gmina Łaziska
gmina Łącko
gmina Łączna
gmina Łęka Opatowska
powiat łomżyński
powiat łódzki wschodni
gmina Miasteczko Śląskie
gmina Miedźno
gmina Mieścisko
gmina Mikołajki Pomorskie
gmina Milicz
gmina Miłoradz
gmina Mirzec
gmina Mława
powiat mławski
gmina Młodzieszyn
gmina Mochowo
gmina Mucharz

gmina Mysłowice
gmina Narol
gmina Nowe Miasto
gmina Nowinka
gmina Nowy Sącz
gmina Nowy Targ (g.w.)
gmina Olesno
gmina Olszówka
gmina Olsztyn
gmina Olsztynek
gmina Opatowiec
powiat opoczyński
gmina Ornontowice
gmina Osiek
gmina Ostróda
gmina Pacanów
gmina Pacyna
gmina Pakość
gmina Pałecznica
gmina Pasym
gmina Pawłowiczki
gmina Pęcław
gmina Piekoszów
gmina Pisz
powiat policki
powiat polkowicki
gmina Polska Cerkiew
gmina Pomiechówek
gmina Poznań
powiat poznański
gmina Proszowice
gmina Przemęt
gmina Puchaczów
gmina Puńsk

gmina Raba Wyżna
gmina Radecznica
gmina Radziejów
gmina Radzionków
gmina Reńska Wieś
gmina Ruda Śląska
gmina Rudna
gmina Rzęśnia
gmina Rzgów
gmina Sanok
gmina Serock
gmina Sępólno Krajeńskie
powiat sępoleński
gmina Siekierczyn
gmina Skalbmierz
gmina Skala
gmina Skarszewy
gmina Skąpe
gmina Skrzyszów
gmina Skulsk
gmina Słomniki
gmina Sobótka
gmina Sochaczew (g.w.)
gmina Solec Kujawski
gmina Stanin
gmina Stanisławów
gmina Stary Sącz
gmina Strumień
gmina Stryszów
gmina Strzegom
gmina Strzelin
gmina Strzyżów
gmina Supraśl
gmina Susz

gmina Suwałki
gmina Suwałki (g.w.)
gmina Szaflary
gmina Szastarka
powiat szczycieński
gmina Szelków
gmina Sztum
gmina Szulborze Wielkie
gmina Szumowo
gmina Świeciechowa
powiat tatrzański
gmina Tczów
gmina Telatyn
gmina Terespol
gmina Tomaszów Lubelski
gmina Toruń
gmina Trzciel
gmina Trzebnica
gmina Trzemeszno
gmina Tuchola
gmina Tyczyn
gmina Ulhówek
gmina Walce
gmina Warnice
gmina Wągrowiec (g.w.)
gmina Wąsewo
gmina Wąwolnica
gmina Werbkowice
gmina Wiązów
gmina Wielka Wieś
gmina Wieniawa
gmina Wiśniowa
gmina Wojnicz
gmina Wolanów

gmina Wolsztyn
powiat wolsztyński
powiat wołomiński
gmina Wrocław
gmina Wysokie Mazowieckie
gmina Zakrzewo
gmina Zakrzówek
gmina Zalewo
gmina Zamość
powiat zamojski
gmina Zawidów
gmina Zawonia
gmina Zduny
powiat zduńsko-wolski
gmina Zębowice
gmina Zławieś Wielka
gmina Złoczew
gmina Złotoryja (g.w.)
gmina Żagań

gmina Bobowa - sztandar	powiat konecki - sztandar	gmina Serock - pieczęć
gmina Borek Wielkopolski - sztandar	powiat łąncucki - flaga, chorągiew heraldyczna	gmina Sępólno Krajeńskie - flaga, pieczęć urzędowa
powiat brzozowski - sztandar	gmina Miasteczko Śląskie - pieczęć	gmina Skala - pieczęć, chorągiew
gmina Bytów - sztandar	gmina Mszana Dolna - sztandar	gmina Toruń - łańcuch przewodniczącego Rady Miasta
gmina Ciechanów - flaga	gmina Nowy Targ - pieczęć urzędowa	
gmina Czechowice-Dziedzice - flaga	gmina Ornontowice - flaga, sztandar	gmina Tuchola - sztandar, flaga, pieczęć, łańcuch (burmistrza, przewodniczącego Rady Miasta)
gmina Duszniki-Zdrój - pieczęć urzędowa/flaga	gmina Płock - sztandar Rady Miasta	
gmina Działdowo - pieczęć urzędowa	gmina Pułtusk - sztandar społeczności miasta	gmina Zabrze – sztandar
gmina Jabłonowo Pomorskie - sztandar	gmina Radziejów - flaga, pieczęć (Rady Miasta, burmistrza), insygnia (Przewodniczącego Rady Miasta, burmistrza)	
gmina Koło - sztandar		

Podsumowując przeprowadzone badania, można wskazać, że w herbach wspólnot samorządowych najczęściej występuje wizerunek osób z rodziny Jezusa Chrystusa, w tym: Maryja (38), św. Jan Chrzyciel (25), św. Anna (3), św. Józef (2), św. Elżbieta (1)²⁴.

Popularny jest też Michał Archanioł (15), św. Katarzyna Aleksandryjska (12), św. Piotr (11), św. Jerzy (11), św. Wojciech (10), św. Bp Stanisław ze Szczepanowa (9), św. Wawrzyniec (9), św. Marcin (8), anioł (7).

Wyraźnie widać, że w herbach jednostek samorządu terytorialnego przeważają święci z okresu starożytności, w tym Katarzyna Aleksandryjska (13), św. Jerzy (11), św. Wawrzyniec (9), św. Marcin z Tours (8), św. Mikołaj (6), św. Florian (5), św. Małgorzata (3), św. Barbara (2), św. Krzysztof (2), św. Wincenty (2), św. Dorota z Cezarei (1), św. Prokop z Scythopolis (1), św. Szczepan (1), św. Walenty (1), św. Bryksjusz z Tours (1), św. Hieronim (1), św. Bp Maternus (1), św. Onufry (1), św. Papież Urban I (1),

W 39 przypadkach występują w herbach wizerunki świętych apostołów, w tym św. Piotr (11), św. Paweł (5), św. Jakub Starszy (6), św. Andrzej (4), św. Jan (3), św. Tomasz (3), św. Bartłomiej (2), św. Juda Tadeusz (2), św. Szymon (2), św. Mateusz (1), św. Maciej (1), św. Łukasz (1).

Z okresu średniowiecza mamy wizerunek osób: św. Antoni Padewski (2), św. Bp Christian (2), św. Idzi (2), św. Roch (2), św. Romuald (2), św. Jan Nepomucen (2), św. Leonard (1), św. Prokop z Sazawy (1), św. Rozalia (1), bł. Dorota z Mąków (1).

Z okresu nowożytnego uwzględniono św. Andrzeja Bobolę (1), św. Stanisława Kostkę (1), św. Teresę z Avila (1), św. Maksymilina Marię Kolbego (1).

24 W literaturze tego typu zestawienie przedstawił G. Maroń, *Prawne aspekty...*, s. 152 i n.

Popularnością we wspólnotach samorządowych cieszą się także patroni Polski, o czym świadczy występowanie ich wizerunku w herbach. Św. Wojciech (10), św. Bp Stanisław (9), św. Florian (5), św. Andrzej Bobola (1), św. Stanisław Kostka (1), św. Kinga (1), bł. Władysław z Goleniowa (1).

Jedynie część wspólnot samorządowych ma zamieszczoną informację oraz wzory materiałów graficznych w Biuletynie Informacji Publicznej lub na oficjalnej stronie internetowej. Grafiki wykorzystane zostały z domeny publicznej w celach edukacyjno-informacyjnych. Różna jest też jakość tych grafik, co staje się widoczne dla uważnego obserwatora. Nie wszystkie grafiki symboli jednostek samorządu terytorialnego udało się też zebrać. Osoby przygotowujące niniejszy album dołożyły wszelkich starań, aby zebrany materiał był możliwie o jak najlepszej rozdzielczości.

Należy w związku z tym postulować, aby w ramach realizacji ustawowych zadań promocyjnych każda jednostka samorządu terytorialnego w Polsce miała obowiązek zamieszczenia grafik herbów, flag, sztandarów i innych symboli na urzędowej stronie internetowej oraz w Biuletynie Informacji Publicznej, jeśli posiada te symbole. *De lege ferenda* należy postulować określenie kompetencji organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego w zakresie regulowania kwestii używania herbu i innych symboli, ponieważ jest to zagadnienie sporne w praktyce prawniczej. Obecny zakres zróżnicowania regulacji prawa miejscowego wydaje się wątpliwy z punktu widzenia aktualnych przepisów ustawowych.

Wyrażam podziękowanie Pani dr Agnieszce Targońskiej, dr. Mariuszowi Tomaszukowi za zebranie materiału graficznego, a także Panu Jerzemu Banasiukowi oraz Pani Elizie Wasilewskiej z Wydawnictwa Temida2 za podjęcie się niełatwego zadania przygotowania niniejszego albumu. Dziękuję również Panu Prof. Jerzemu Nikołajewowi oraz Panu Prof. Tadeuszowi Stanisławskiemu za recenzję publikacji, a także Pani Bogumile J. Mancewicz za przeprowadzoną korektę. Pozostaje przy tym mieć nadzieję, że efekty niniejszej pracy będą przydatne dla specjalistów oraz wszystkich osób zainteresowanych heraldyką samorządową.

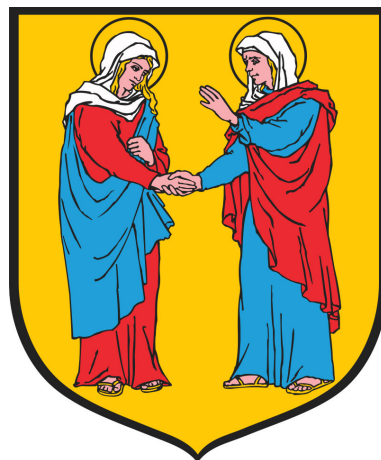
dr Michał Ożóg

HERBY

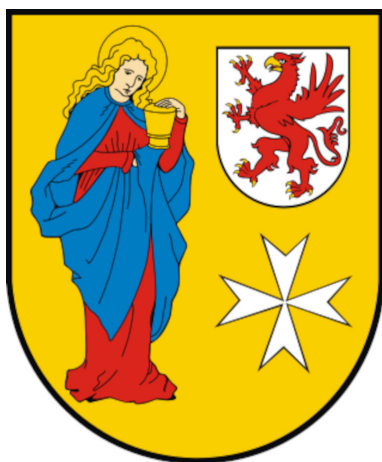
ANNOPOL

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. ANNA

BABORÓW

WOJ. OPOLSKIE
ŚW. ELŻBIETA I MARYJA

BANIE

WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE
ŚW. MARIA MAGDALENA

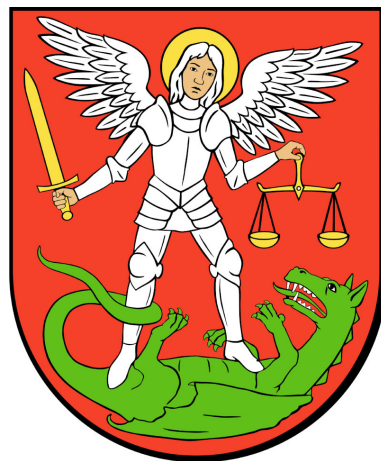
BARCZEWO

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
DWA ANIOŁY

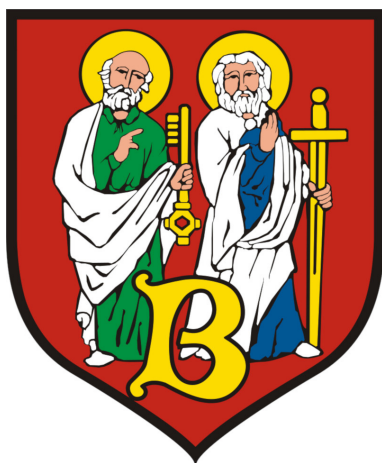
BARDO

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM

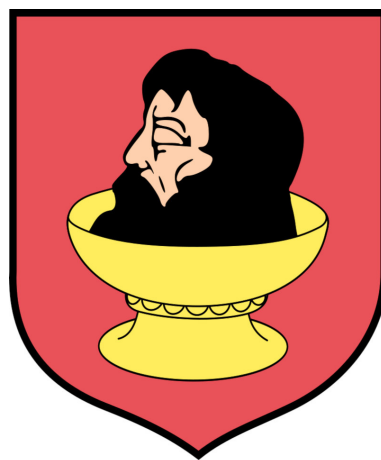
BIAŁA PODLASKA

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

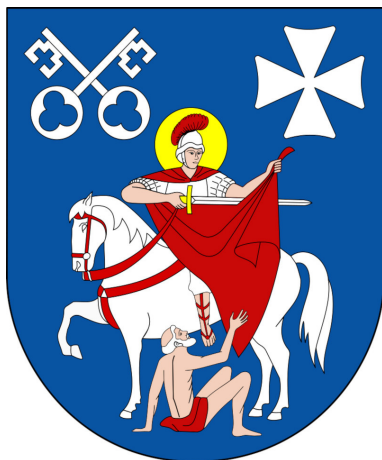
BIECZ

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. PIOTR I PAWEŁ

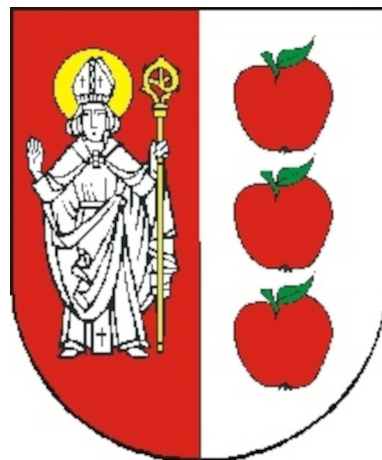
BIELSK

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

BISKUPICE

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. MARCIN

BŁĘDÓW

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. PROKOP Z SAZAVY

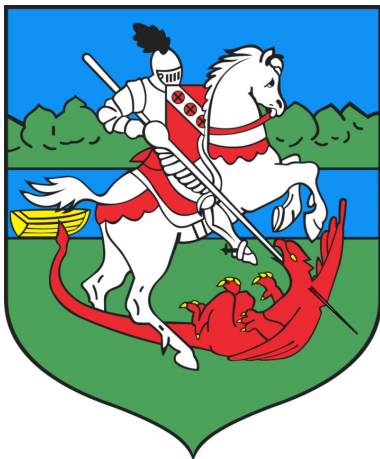
BOBOWO

WOJ. POMORSKIE
ŚW. WOJCIECH

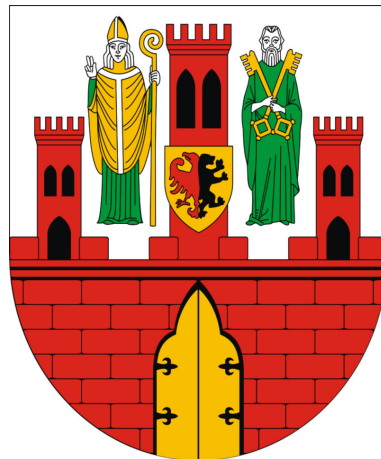
BOJSZOWY

WOJ. ŚLĄSKIE
JEZUS CHRYSZTUS I ŚW. JAN CHRZCICIEL

BRZEG DOLNY

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. JERZY

BRZEŚĆ KUJAWSKI

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. PIOTR I ŚW. STANISŁAW

BRZEŹNIO

WOJ. ŁÓDZKIE
ŚW. IDZI

BRZOZÓW

WOJ. PODKARPACKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

CEGŁÓW

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

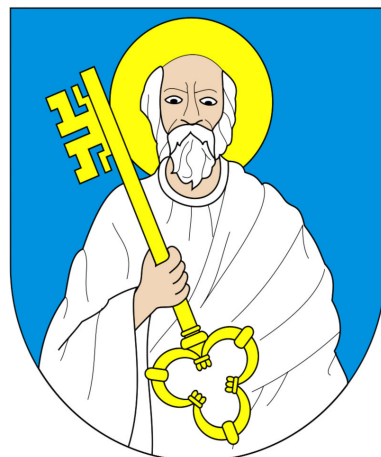
CHEŁMIEC

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. KRZYSZTOF Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

POWIAT CHRZANOWSKI

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. MIKOŁAJ

CIECHANÓW

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. PIOTR

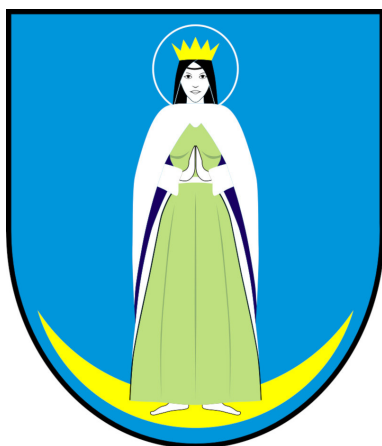
POWIAT CIECHANOWSKI

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. PIOTR

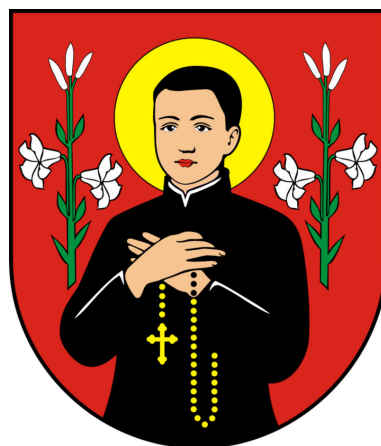
CZECHOWICE-DZIEDZICE

WOJ. ŚLĄSKIE
ŚW. ANDRZEJ BOBOLA

CZEMIERNIKI

WOJ. LUBELSKIE
MARYJA

CZERNICE BOROWE

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. STANISŁAW KOSTKA

ĆMIELÓW

WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE
ŚW. KRZYSZTOF Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

DOLSK

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

DOMINOWO

WOJ. WIELKOPOLSKIE
ŚW. MIKOŁAJ

DRUŻBICE

WOJ. ŁÓDZKIE
ŚW. MARCIN

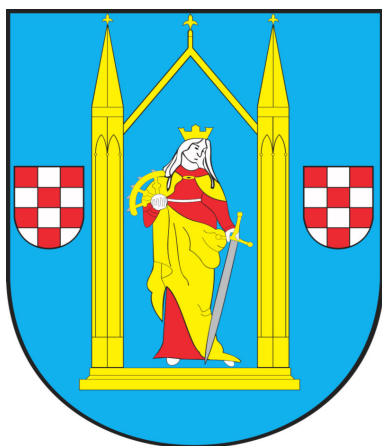
DUBIECKO

WOJ. PODKARPACKIE
ŚW. MIKOŁAJ

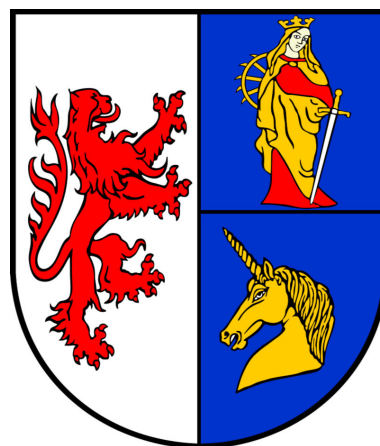
DUSZNIKI-ZDRÓJ

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. PIOTR

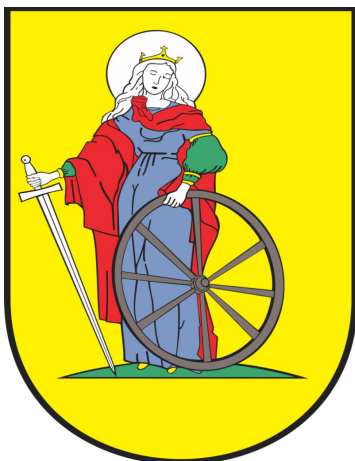
DZIAŁDOWO

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA

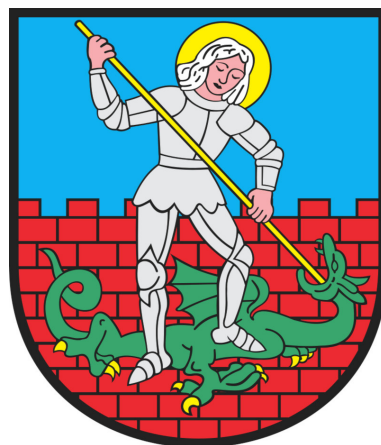
POWIAT DZIAŁDOWSKI

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA

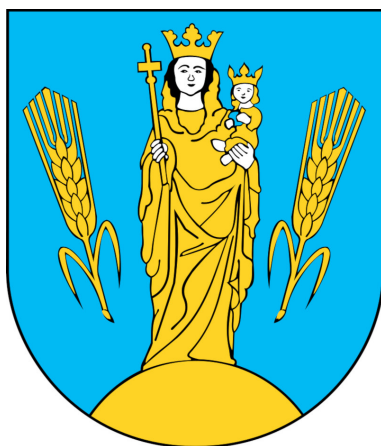
DZIERZGOŃ

WOJ. POMORSKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA

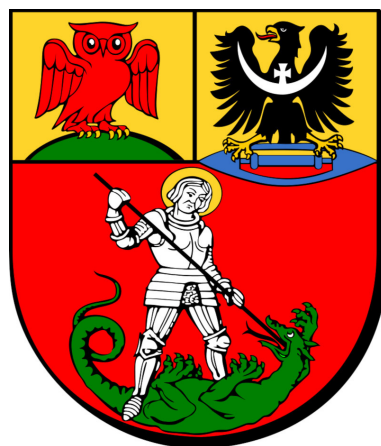
DZIERŻONIÓW

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. JERZY

GMINA DZIERŻONIÓW

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
MATKA BOSKA KIEŁCZYŃSKA

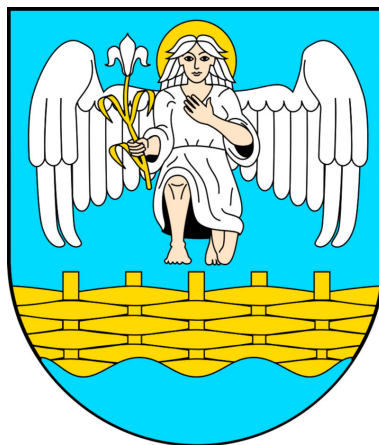
POWIAT DZIERŻONIOWSKI

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. JERZY

FROMBORK

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
NAJŚWIĘTSZA MARYJA PANNA NASZA PANI

GMINA GAĆ

WOJ. PODKARPACKIE
ARCHANIOŁ GABRIEL

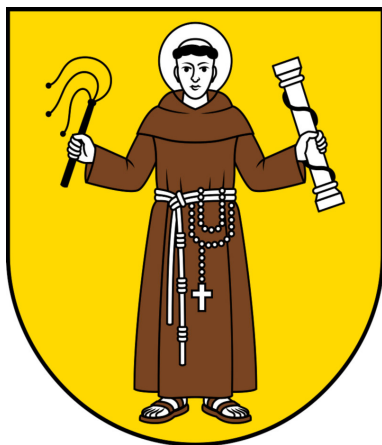
GMINA GAWŁUSZOWICE

WOJ. PODKARPACKIE
ŚW. WOJCIECH

GMINA GIDLE

WOJ. ŁÓDZKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM

GIELNIÓW

WOJ. MAZOWIECKIE
BŁ. WŁADYSŁAW Z GIELNIOWA

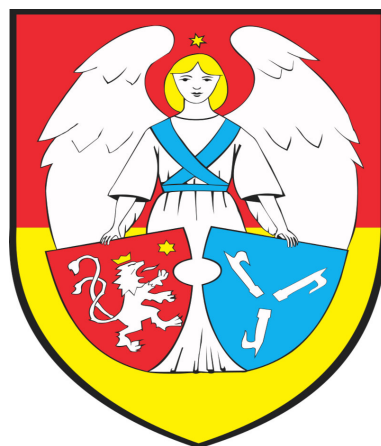
GŁOGÓW

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM

GŁOWNO

WOJ. ŁÓDZKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

GŁUBCZYCE

WOJ. OPOLSKIE
ANIOŁ

GMINA
GOCZAŁKOWICE-ZDRÓJ

WOJ. ŚLĄSKIE
ŚW. JERZY

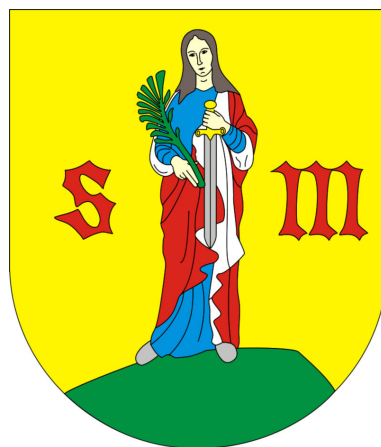
GORZYCE

WOJ. ŚLĄSKIE
MARYJA

GÓRA

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA

GÓRA ŚW. MAŁGORZATY

WOJ. ŁÓDZKIE
ŚW. MAŁGORZATA

GRANOWO

GRANOWO

WOJ. WIELKOPOLSKIE
ŚW. MARCIN

GMINA GRĘBOCICE

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
PŁASZCZ ŚW. MARCINA

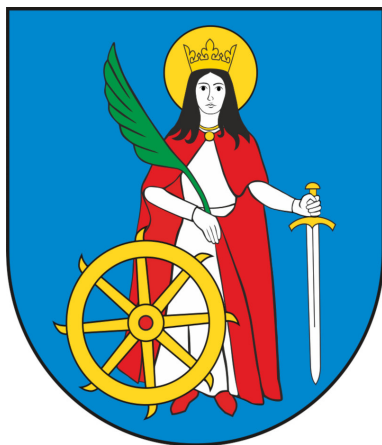
GRUDZIĄDZ

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. BP CHRYSZTIAN

GRUTA

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ANIOŁ

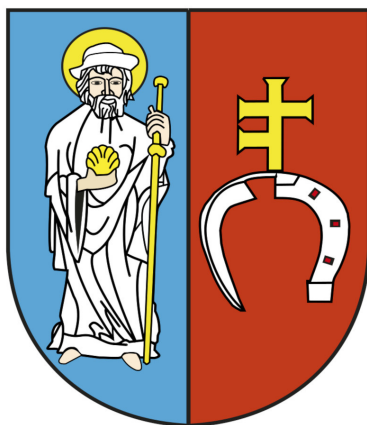
GRYBÓW

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA

IŁAWA

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
NAJŚWIĘTSZA MARYJA PANNA
Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

JAKUBÓW

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. JAKUB WIĘKSZY

JANOWO

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

JANÓW LUBELSKI

WOJ. LUBELSKIE
MARYJA

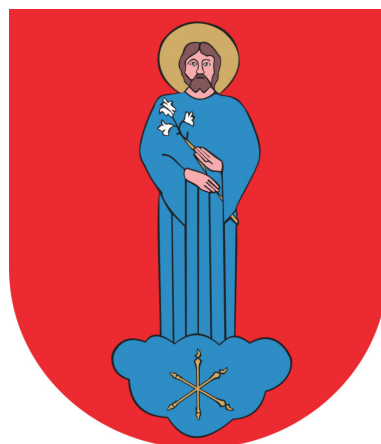
JAWOR

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. MARCIN Z TOURS

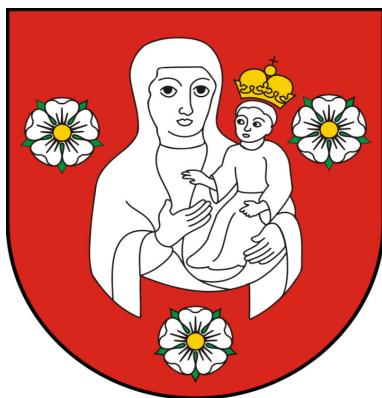
JONKOWO

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

JÓZEFÓW

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. JÓZEF

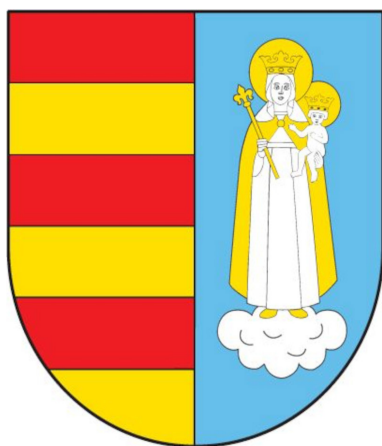
JUCHNOWIEC KOŚCIELNY

WOJ. PODLASKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM

KAMIEŃ POMORSKI

WOJ. ZACHODNIO-POMORSKIE
ŚW. JAN CHRZCICEL

KAMIONKA WIELKA

WOJ. MAŁOPOLSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM

KARCZMISKA

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. WAWRZYNIEC

KAZIMIERZ BISKUPI

WOJ. WIELKOPOLSKIE
PIĘCIU BRACI MĘCZENNIKÓW

KIJEWO KRÓLEWSKIE

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. JAN NEPOMUCEN

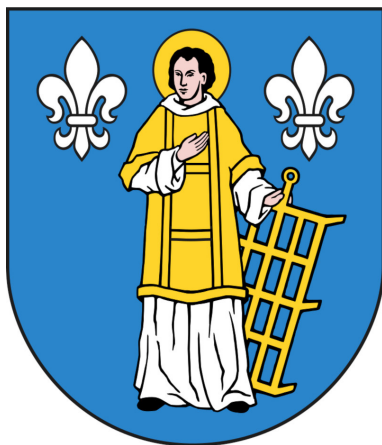
KISZKOWO

WOJ. WIELKOPOLSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

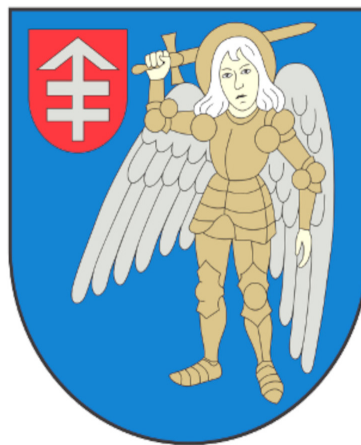
KOBIÓR

WOJ. ŚLĄSKIE
ŚW. PAPIEŻ URBAN I

KOCIERZEW POŁUDNIOWY

WOJ. ŁÓDZKIE
ŚW. WAWRZYNIEC

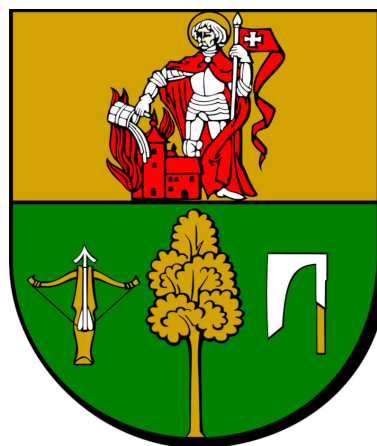
KODEŃ

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

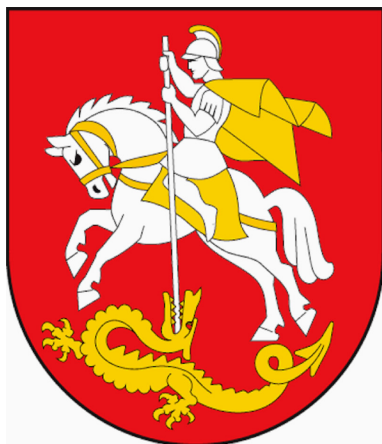
KOLNO

WOJ. PODLASKIE
ŚW. FLORIAN

POWIAT KOLNEŃSKI

WOJ. PODLASKIE
ŚW. FLORIAN

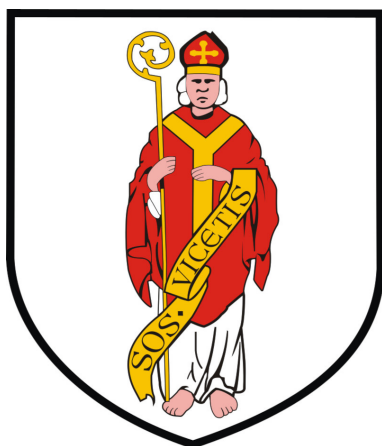
KOMARÓW-OSADA

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. JERZY

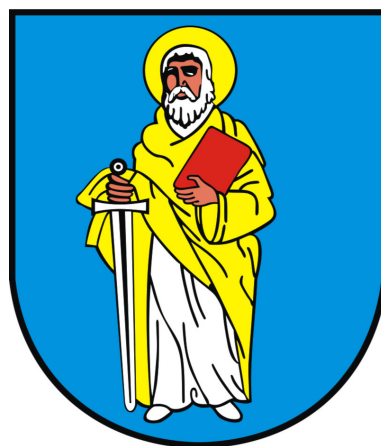
KONECK

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. PROKOP

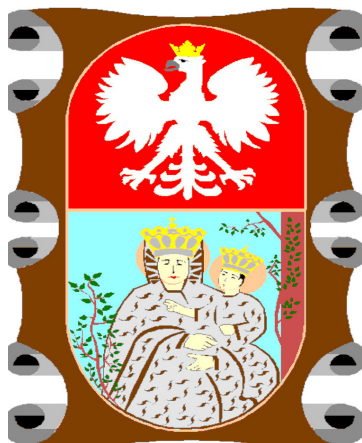
KOSTOMŁOTY

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. WINCENTY

KROBIA

WOJ. WIELKOPOLSKIE
ŚW. PAWEŁ

KRYPNO

WOJ. PODLASKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM

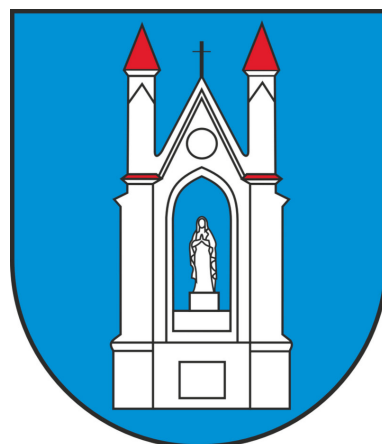
KUNICE

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. JADWIGA ŚLĄSKA
I MARYJA Z DZIECIĄTKIEM

POWIAT LEŻAJSKI

WOJ. PODKARPACKIE
MATKA BOSKA LEŻAJSKA
Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

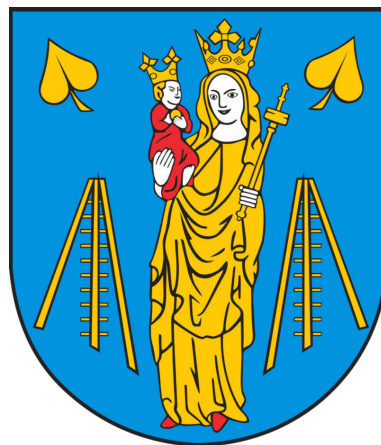
GMINA LIDZBARK WARMIŃSKI

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
MARYJA

LIDZBARK WARMIŃSKI

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
BARANEK

LIPINKI

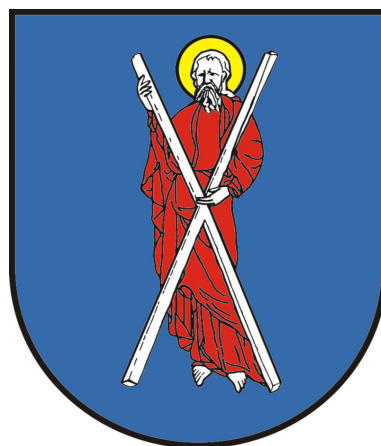
WOJ. MAŁOPOLSKIE
MATKA BOSKA LIPIŃSKA
Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

LIPNICA WIELKA

LIPNICA WIELKA

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. ŁUKASZ

LUBICZ

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. ANDRZEJ APOSTOŁ

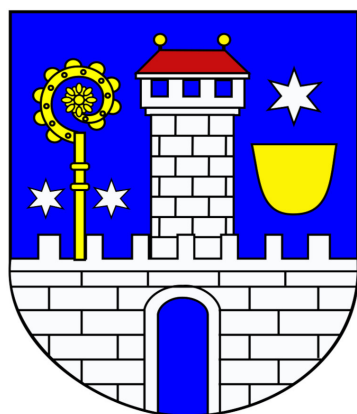
LUBAWA

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. BISKUP KRYSTIAN

LUBOMIERZ

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. BP MATERNUS

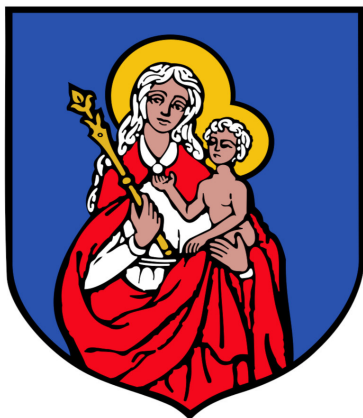
LUBRZA

WOJ. OPOLSKIE
ŚW. FLORIAN

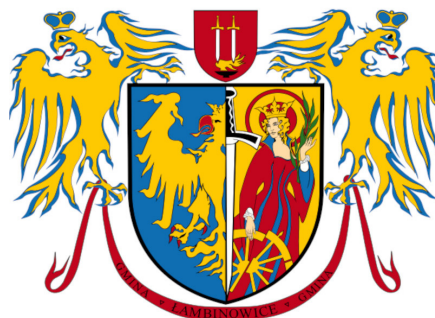
LUZINO

WOJ. POMORSKIE
ŚW. WAWRZYNIEC

ŁAGÓW

WOJ. ŚWĘTOKRZYSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

ŁAMBINOWICE

WOJ. OPOLSKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA

ŁAŃCUT

WOJ. PODKARPACKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

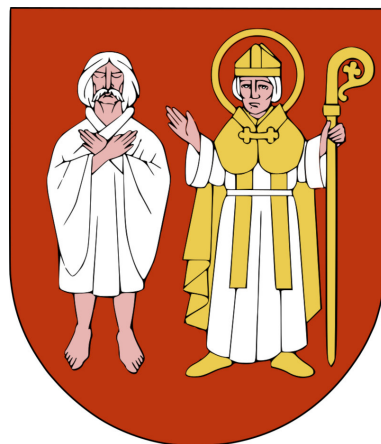
POWIAT ŁAŃCUCKI

WOJ. PODKARPACKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

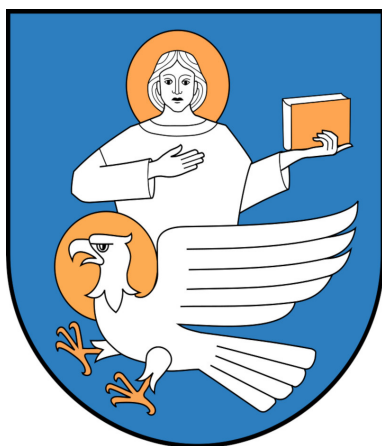
ŁASIN

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

ŁAZISKA

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. BP STANISŁAW

ŁĄCKO

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. JAN EWANGELISTA

GMINA ŁĄCZNA

WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE
ŚW. APOSTOŁOWIE JUDA TADEUSZ
I SZYMON

ŁĘKA OPATOWSKA

WOJ. WIELKOPOLSKIE
ŚW. WINCENTY

POWIAT ŁOMŻYŃSKI

WOJ. PODLASKIE
ŚW. WAWRZYNIEC

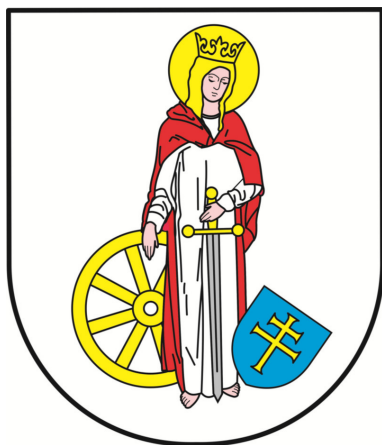
POWIAT ŁÓDZKI WSCHODNI

WOJ. ŁÓDZKIE
ŚW. WOJCIECH

MIASTECZKO ŚLĄSKIE

WOJ. ŚLĄSKIE
ŚW. JERZY

MIEDŹNO

WOJ. ŚLĄSKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA

MIEŚCISKO

WOJ. WIELKOPOLSKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

MIKOŁAJKI POMORSKIE

WOJ. POMORSKIE
ŚW. MIKOŁAJ

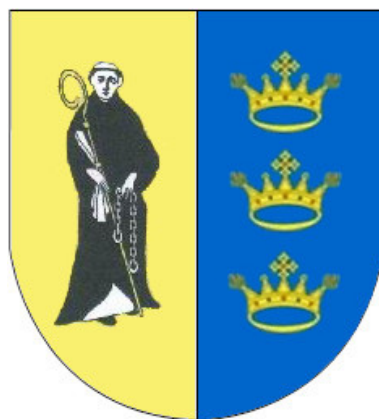
MILICZ

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. JERZY

MIŁORADZ

WOJ. POMORSKIE
BŁ. DOROTA Z MĄTÓW

GMINA MIRZEC

WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE
ŚW. LEONARD

MŁAWA

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. WOJCIECH

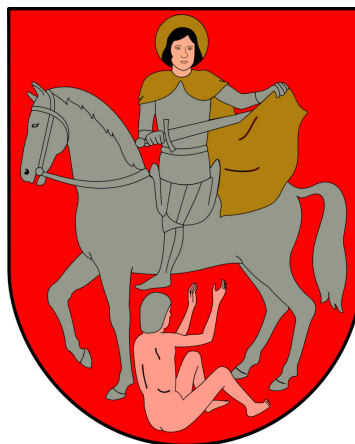
POWIAT MŁAWSKI

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. WOJCIECH

MŁODZIESZYN

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. JACEK

MOCHOWO

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. MARCIN Z TOURS

MUCHARZ

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. WOJCIECH

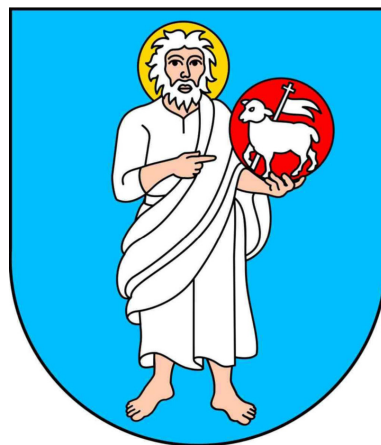
MYSŁOWICE

WOJ. ŚLĄSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

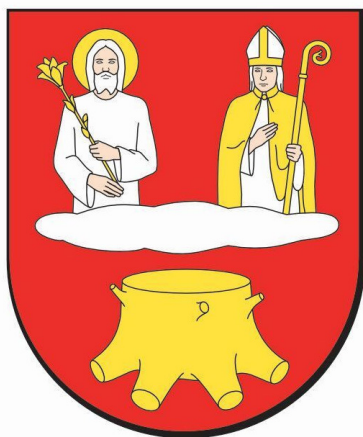
NAROL

WOJ. PODKARPACKIE
ŚW. FLORIAN

NOWE MIASTO

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

NOWINKA

WOJ. PODLASKIE
ŚW. JÓZEF I ŚW. BP STANISŁAW

NOWY SĄCZ

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. MAŁGORZATA

NOWY TARG

WOJ. MAŁOPOLSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

OLESNO

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA

OLSZÓWKA

WOJ. WIELKOPOLSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

OLSZTYN

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. JAKUB STARSZY

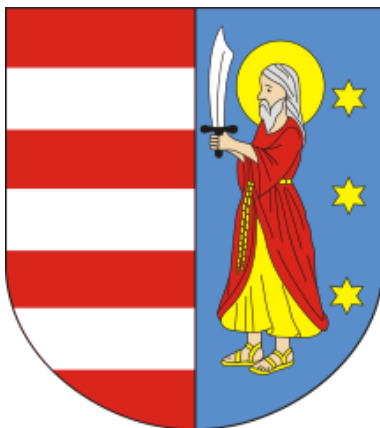
OLSZTYNEK

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. PIOTR

OPATOWIEC

WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE
ŚW. JAKUB STARSZY

POWIAT OPOCZYŃSKI

WOJ. ŁÓDZKIE
ŚW. BARTŁOMIEJ

ORNONTOWICE

WOJ. ŚLĄSKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

ORNONTOWICE

WOJ. ŚLĄSKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

OSTRÓDA

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. JERZY

PACANÓW

WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE
ŚW. MARCIN Z TOURS

PACYNA

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. WAWRZYNIEC

PAKOŚĆ

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. WAWRZYNIEC

PAŁECZNICA

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. JAKUB STARZY

PASYM

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

PAWŁOWICZKI

WOJ. OPOLSKIE
ŚW. BRYKSJUSZ

PĘCŁAW

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

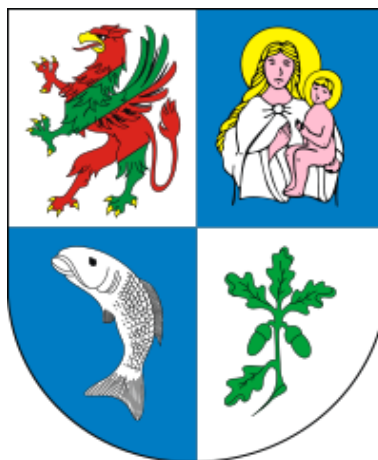
PIEKOSZÓW

WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

PISZ

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

POWIAT POLICKI

WOJ. ZACHODNIO-POMORSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

POWIAT POLKOWICKI

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
MARYJA

POLSKA CERKIEW

WOJ. OPOLSKIE
ŚW. FLORIAN

POMIECHÓWEK

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. ANNA

POZNAŃ

WOJ. WIELKOPOLSKIE
ŚW. PIOTR I ŚW. PAWEŁ

POWIAT POZNAŃSKI

WOJ. WIELKOPOLSKIE
ŚW. PIOTR I ŚW. PAWEŁ

PROSZOWICE

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

PRZEMĘT

WOJ. WIELKOPOLSKIE
ŚW. ANDRZEJ APOSTOŁ

PUCHACZÓW

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

PUŃSK

WOJ. PODLASKIE
ŚW. PIOTR

RABA WYŻNA

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. BP STANISŁAW

RADECZNICA

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. ANTONI PADEWSKI

RADZIEJÓW

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

RADZIEJÓW

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

REŃSKA WIEŚ

WOJ. OPOLSKIE
DWA ANIOŁY

RUDA ŚLĄSKA

WOJ. ŚLĄSKIE
ŚW. BARBARA

RUDNA

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA

RZAŚNIA

WOJ. ŁÓDZKIE
ŚW. MATEUSZ I ŚW. MACIEJ

RZGÓW

WOJ. ŁÓDZKIE
ŚW. STANISŁAW

SANOK

WOJ. PODKARPACKIE
ŚW. KS. ZYGMUNT GORAŻDOWSKI

SEROCK

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. WOJCIECH

SĘPÓLNO KRAJEŃSKIE

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. WAWRZYNIEC

POWIAT SĘPOLEŃSKI

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. WAWRZYNIEC

SIEKIERCZYN

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA

SKALBMIERZ

WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

SKAŁA

WOJ. MAŁOPOLSKIE
BŁ. SALOMEA

SKARSZEWY

WOJ. POMORSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

SKĄPE

WOJ. LUBUSKIE
ŚW. BARTŁOMIEJ

SKRZYSZÓW

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. BP STANISŁAW

SKULSK

WOJ. WIELKOPOLSKIE
MATKA BOŻA BOLESNA SKULSKA

SŁOMNIKI

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

SOBÓTKA

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. JAKUB STARSZY

GMINA SOCHACZEW

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. WAWRZYNIEC

SOLEC KUJAWSKI

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. BP STANISŁAW

STANIN

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. BP STANISŁAW

STANISŁAWÓW

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. BP STANISŁAW

STARY SĄCZ

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. KINGA

STRUMIEŃ

WOJ. ŚLĄSKIE
ŚW. BARBARA

STRYSZÓW

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. ONUFRY

STRZEGOM

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. PIOTR I ŚW. PAWEŁ

STRZELIN

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

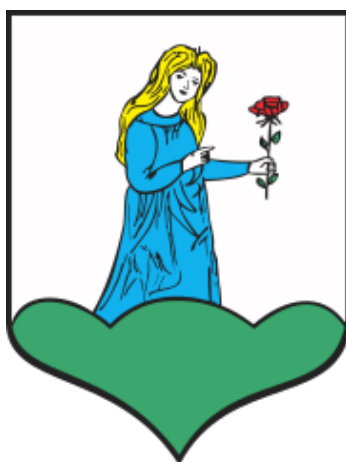
STRZYŻÓW

WOJ. PODKARPACKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

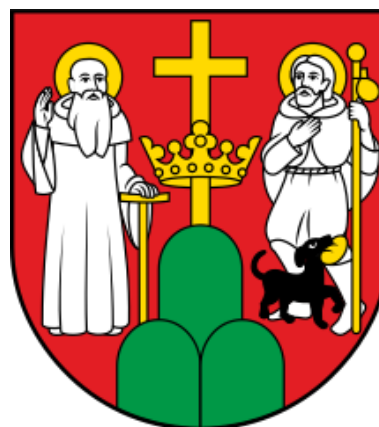
SUPRAŚL

WOJ. PODLASKIE
MARYJA I ARCHANIOŁ GABRIEL

SUSZ

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. ROZALIA

SUWAŁKI

WOJ. PODLASKIE
ŚW. ROMUALD I ŚW. ROCH

GMINA SUWAŁKI

WOJ. PODLASKIE
ŚW. ROMUALD

SZAFLARY

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. ANDRZEJ APOSTOŁ

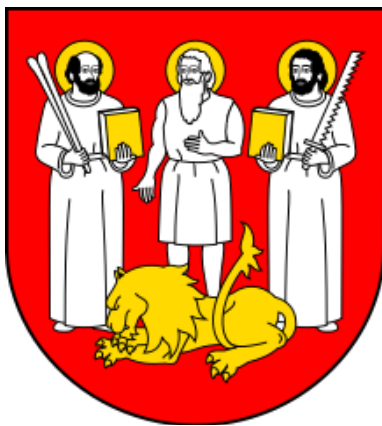
SZASTARKA

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

POWIAT SZCZYCIEŃSKI

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

SZELKÓW

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. JUDA TADEUSZ, ŚW. HIERONIM,
ŚW. SZYMON APOSTOŁ

SZTUM

WOJ. POMORSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

SZULBORZE WIELKIE

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. JAN NEPOMUCEN

SZUMOWO

WOJ. PODLASKIE
ŚW. ANTONI PADEWSKI
Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

ŚWIĘCIECHOWA

WOJ. WIELKOPOLSKIE
CHRYSTUS BOLEŚCIWY

POWIAT TATRZAŃSKI

WOJ. MAŁOPOLSKIE
MATKA BOSKA JAWORZYŃSKA

T CZÓW

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

TELATYN

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. TERESA

TERESZPOL

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. TERESA

TOMASZÓW LUBELSKI

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. TOMASZ APOSTOŁ

TORUŃ

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIEJ
ANIOŁ

TRZCIEŁ

WOJ. LUBUSKIE
ŚW. JERZY

TRZEBNICA

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. PIOTR

TRZEMESZNO

WOJ. WIELKOPOLSKIE
ŚW. WOJCIECH

TUCHOLA

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ŚW. MAŁGORZATA

TYCZYN

WOJ. PODKARPACKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA

ULHÓWEK

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

WALCE

WOJ. OPOLSKIE
ŚW. WALENTY

WARNICE

WOJ. ZACHODNIO-POMORSKIE
JEZUS CHRZYSTYS

GMINA WĄGROWIEC

WOJ. WIELKOPOLSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

WĄSEWO

WOJ. MAZOWIECKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

WĄWOLNICA

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. JERZY

WERBKOWICE

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

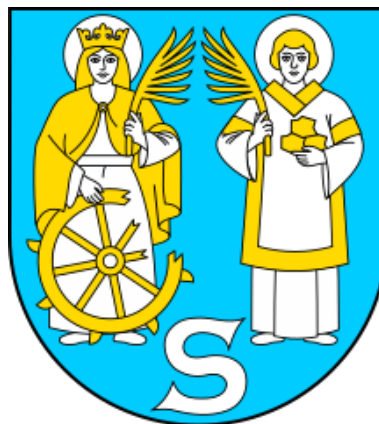
WIĄZÓW

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

WIELKA WIEŚ

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. IDZI, ŚW. MIKOŁAJ I ŚW. WOJCIECH

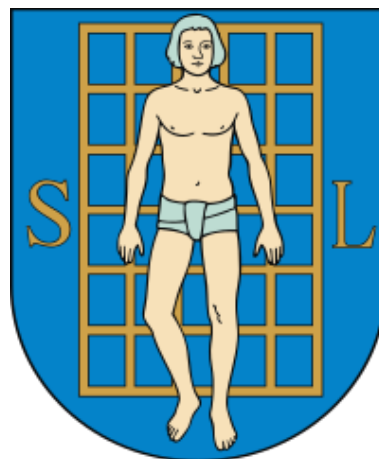
WIENIAWA

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA
I ŚW. SZCZEPAN

WIŚNIOWA

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. MARCIN Z TOURS

WOJNICZ

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚW. WAWRZYNIEC

WOLANÓW

WOJ. MAZOWIECKI
ŚW. DOROTA Z CEZAREI

WOLSZTYN

WOJ. WIELKOPOLSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

POWIAT WOLSZTYŃSKI

WOJ. WIELKOPOLSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

POWIAT WOŁOMIŃSKI

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

WROCŁAW

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

WYSOKIE MAZOWIECKIE

WOJ. PODLASKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

ZAKRZEWO

WOJ. WIELKOPOLSKIE
MARYJA Z DZIECIĄTKIEM JEZUS

ZAKRZÓWEK

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. MIKOŁAJ

ZALEWO

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. JAN EWANGELISTA

ZAMOŚĆ

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. TOMASZ APOSTOŁ

POWIAT ZAMOJSKI

WOJ. LUBELSKIE
ŚW. TOMASZ APOSTOŁ

ZAWIDÓW

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ

ZAWONIA

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. JADWIGA ŚLĄSKA

ZDUNY

WOJ. WIELKOPOLSKIE
ŚW. JAN CHRZCICIEL

POWIAT ZDUŃSKO-WOLSKI

WOJ. ŁÓDZKIE
ŚW. MAKSYMILIAN MARIA KOLBE

ZĘBOWICE

WOJ. OPOLSKIE
ŚW. ANNA I MARYJA

ZŁAWIEŚ WIELKA

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
ANIOŁ

ZŁOCZEW

WOJ. ŁÓDZKIE
ŚW. ANDRZEJ APOSTOŁ

GMINA ZŁOTORYJA

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. JADWIGA ŚLĄSKA

GMINA ŻAGAŃ

WOJ. LUBUSKIE
ANIOŁ

FLAGI

SZTANDARY

PIECZĘCI

BOBOWA

WOJ. MAŁOPOLSKIE
ŚWIĘTA ZOFIA WRAZ Z TRZEMA CÓRKAMI
SZTANDAR

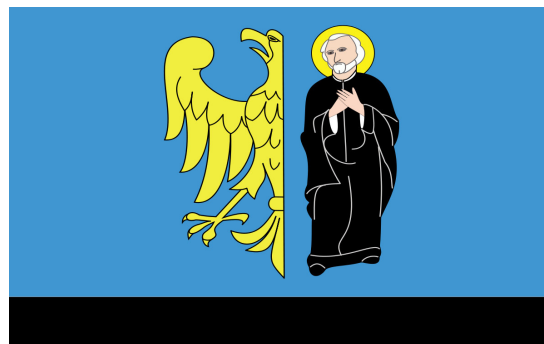
BYTÓW

WOJ. POMORSKIE
ŚW. KATARZYNA ALEKSANDRYJSKA
SZTANDAR

CIECHANÓW

WOJ. MAZOWIECKIE
ŚW. PIOTR
FLAGA

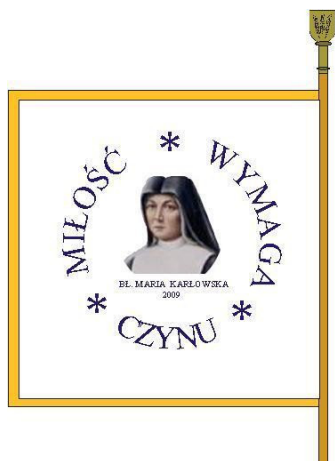
CZECHOWICE-DZIEDZICE

WOJ. ŚLĄSKIE
ŚW. ANDRZEJ BOBOLA
FLAGA

DUSZNIKI-ZDRÓJ

WOJ. DOLNOŚLĄSKIE
ŚW. PIOTR
PIECZĘĆ URZĘDOWA/FLAGA

JABŁONOWO POMORSKIE

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
BŁ. MARIA KARŁOWSKA
SZTANDAR

PIECZĘĆ URZĘDOWA GMINY - MIASTO DZIAŁDOWO

DZIAŁDOWO

WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE
ŚW. KATARZYNA
PIECZĘĆ URZĘDOWA

POWIAT KONECKI

WOJ. KUJAWSKO-POMORSKIE
KSIĄDZ KAZIMIERZ SYKULSKI
SZTANDAR

POWIAT ŁAŃCUCKI

WOJ. PODKARPACKIE
ŚW. MICHAŁ ARCHANIOŁ
FLAGA, CHORĄGIEW HERALDYCZNA

KOŁO

WOJ. WIELKOPOLSKIE
BŁ. BISKUP BOGUMIŁ
SZTANDAR

